

Kvalificering, socialisering och subjektifiering vid lärcentrum

Förord

Syftet med att publicera den här texten i *Utbildningsvetenskapliga studier* är dels att presentera resultat från projektet *Lärande i samverkan mellan Mittuniversitet och Lärcentra (LärSam)*, dels att introducera en diskussion om syftet med vuxenutbildning på Lärcentra i Sverige. Målgruppen är i första hand forskare i Pedagogik med särskilt intresse för vuxenutbildning. I andra hand verksamma vid lärcentrum i Västernorrland och Jämtland. Texten skulle kunna användas som utgångspunkt för vidare kvalitativa och/eller kvantitativa studier av vuxenutbildning vid lärcentra. Författarna är David Kronlid, Docent i etik vid Teologisk fakultet, Uppsala universitet och Lektor i pedagogik vid Utbildningsvetenskapliga institutionen, Mittuniversitetet och Lena Boström, Professor i pedagogik, Utbildningsvetenskapliga institutionen, Mittuniversitetet.

Inledning

Syftet med den studie som ligger till grund för denna text var att utifrån en analys av befintlig forskningslitteratur skapa ytterligare kunskap om vilka övergripande syften som utbildning vid lärcentrum har. Detta för att kunna kritiskt diskutera huruvida olika lärcentra i Sverige behöver utveckla verksamhetens meningserbjudande.

Vi använder en allmänt accepterad definition på lärcentrum från förordning (2017:1303) Statsbidrag för lärcentrum, här hämtad från Valentin (2022) som även presenterar ett antal alternativa formuleringar (s. 9–10):

Med lärcentrum avses i denna förordning en verksamhet som organiseras av en eller flera kommuner och där den studerande erbjuds stöd i sitt lärande från lärare och annan personal samt ges möjlighet att möta andra studerande.

Lärcentrum, som en form av utlokaliserad högre utbildning och yrkesutbildning har rötter tillbaka till 1960-talet men det är först under 1980–90 talet som etableringen av lärcentrum tar fart. En ökad digitalisering av utbildning har en viktig roll i denna utveckling. Dessutom ökade kommunernas finansiella möjligheter då olika former av statsstöd etablerades under 1990-talet. Ett annat exempel på finansiellt stöd vilket underlättat etableringen av kommunala lärcentrum är Samverkansdelegationens arbete under 2002–04. (Odin Ekman, 2020) TCO:s rapport (Odin Ekman, 2020) om lärcentra för högre utbildning visar vidare att Glesbygdsverket (2004) delar upp framväxten av lärcentrum i tre faser; före 1993, mellan 1994–2000 och från och med 2001. Vidare visar Skolverkets (2017) enkätundersökning att ca 160 kommuner har etablerade lärcentrum. (se även Valentin, 2022)

Ett flertal rapporter påvisar att lärcentrum idag är en central institutionalisering av vuxenpedagogisk verksamhet i Sverige (Se Odin Ekman, 2020; UKÄ, 2017; Skolverket, 2017) vars syfte är att både decentralisera vuxenutbildningar och redistribuera vuxnas möjligheter att

BILAGA 2

tillgodogöra sig utbildning som av olika anledningar missats i yngre ålder. Inte förvånande har lärcentrum även fått en alltmer betydelsefull roll i en ökad strävan mot regional kompetensförsörjning (Valentin, 2022).

Av särskilt intresse för denna artikel, utifrån Mittuniversitetets uppdrag att bidra till mer kunskap om förutsättningar för en regionalt hållbar utveckling, samt att verka för visionen ett ”globalt universitet med regionalt engagemang” (Mittuniversitetet, 2019. s. 1), är regionerna Västernorrland, Gävleborg (Hälsingland) och Jämtland,

Det samverkansprojekt (LärSam) som denna studie är en del av har i denna visions anda genomfört en undersökning från Mittuniversitetet 2022 baserad på enkäter och djupintervjuer. Enligt denna undersökning finns lärcentrum inom 19 av totalt 20 kommuner i Västernorrlands län, Jämtlands län och Gävleborgs län (Hälsingland). (Svensson, 2022) Rapportens resultat visar att regionernas lärcentrum har en varierande organisation, tillhandahåller varierande studiestöd och tjänster, framför allt engagerar elever på grund- och gymnasienivå inom vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna (särvox), SFI och studerande vid YH (yrkeshögskola) samt universitet.

Den bild som framträder i rapporten av regionernas lärcentrum är diversifierad och att det finns ett gemensamt intresse för en ökad samverkan med universitetsvärlden (Ibid.). Detta resultat bekräftar i all väsentlighet av andra studier och undersökningar om Lärcentra i Sverige (se Odin Ekman, 2020; Valentin, 2022).

Syfte

Syftet med denna artikel är att utifrån en systematisk analys av befintlig forskningslitteratur skapa ytterligare kunskap om vilka övergripande syften som utbildning vid lärcentrum har.

Metod

Med utgångspunkt i tidigare forskning, forskningsbaserad litteratur, utredningar och rapporter presenteras här en systematisk integrativ litteraturöversikt (Polit & Beck, 2007) med fokus på begrepp och innehåll i ”lärcentra och/eller learning centers” i svensk och internationell kontext. Nedan redogörs för metod, sökstrategier, datainsamling och urvalskriterier. Slutligen presenteras analysresultaten med tolkningar och slutsatser samt förslag på framtida forskningsområden.

Systematisk litteraturöversikt

Denna studie utgörs av en integrativ och systematisk litteraturöversikt (SLR). Studien baseras på Polit och Becks (2008) modell (se figur 1). Denna typ av granskning är vald av flera skäl. För det första kan den ses som en strategi för att identifiera och bedöma vad som är känt om ett visst ämne, för att identifiera lösningar på ett känt problem och föreslå inriktningar för framtida forskning. För det andra belyser den integrativa litteraturöversikten centrala aspekter inom ett forskningsområde. För det tredje kan den användas för att sammanlänka liknande områden, skapa en helhetsförståelse för det studerade ämnet, samt påvisa forskningsluckor och identifiera behov av framtida forskning (Cooper, 2010). För det fjärde kan den kombinera resultat från skilda forskningstraditioner och -ansatser (Snyder, 2019) vilket gör det möjligt att kombinera data från både teoretisk

och empirisk litteratur (Whittemore & Knafl, 2005). Detta medför för det femte att en högre grad av komplexitet i analysen tillåts och att forskningsfrågorna kan besvaras av ett bredare urval av källor. För denna studie har det varit särskilt relevant att beakta punkt tre och fem. Till sist följer litteraturöversikten rekommendationerna i PRISMA (2020).

Strategi för datainsamling och inkluderingskriterier

Den övergripande strategin för datainsamling följde de fem stegen som Whittemore och Knafl (2005) rekommenderar:

1. Identifiera problemet och formulera syfte och forskningsfrågor.
2. Litteratursökning, vilken ska omfatta minst två sökstrategier.
3. Utvärdering av materialet gällande metodologi, representation, relevans och exkluderingar.
4. Analys av datamaterialet.
5. Presentation av innehållet.

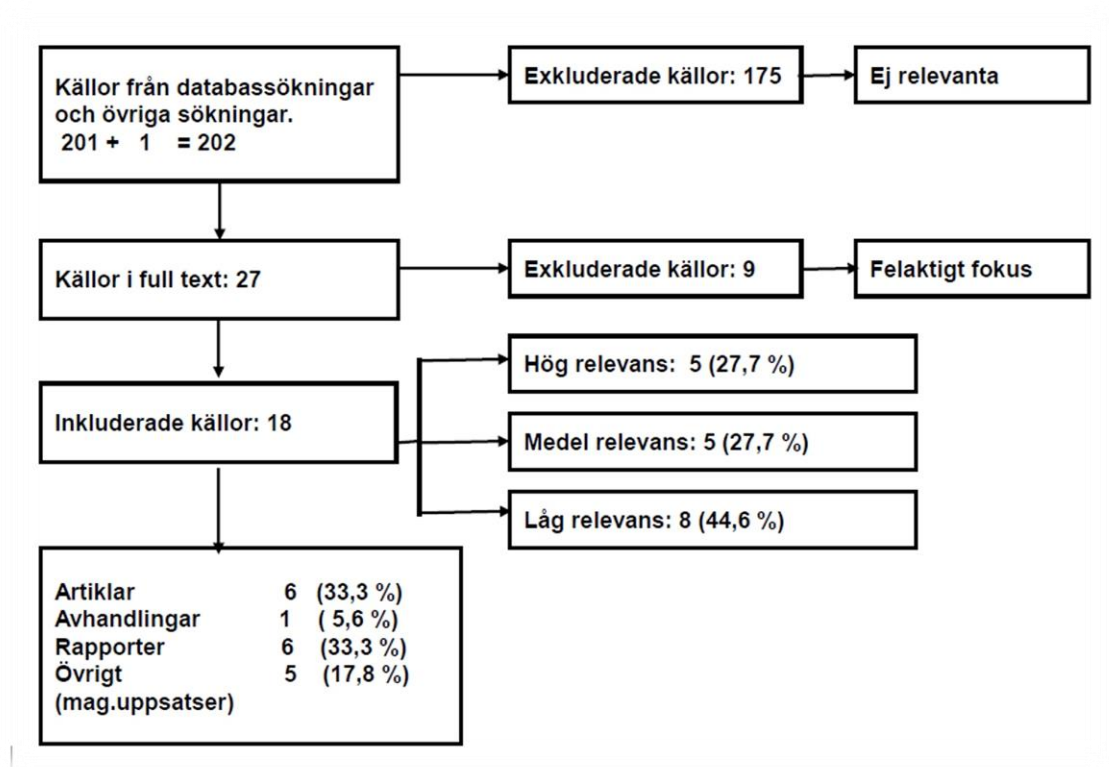
Den primära sökningen gjordes i databaserna ERIC, Primo och Scopus. Ytterligare studier kunde identifieras under granskningsprocessen i referenserna till de utvalda artiklarna.

Följande nyckelord användes i olika kombinationer: lärcentra, learning centers, adult education, lärcentrum, vuxenpedagogik. Endast texter publicerade mellan åren 2000 och 2021 valdes. I tabell 1 visas en översikt över de källor och sökord som användes.

Med denna sökstrategi identifierades 201 texter i databaserna. I en manuell sökning i tidskrifter vilka publicerat texter om lärcentras verksamheter identifierades ett tiotal artiklar och ytterligare en text kunde inkluderas i studien. 202 texter sammanlagt kunde identifieras i den första sökningen. 175 studier kunde uteslutas efter en granskning och 2 texter kunde uteslutas då de var dubletter. Exkluderingen utfördes manuellt genom att granska abstract, titel och forskare/författare/utgivare. I vissa fall granskades studien mer noggrant för att kunna avgöra om studien var relevant för litteraturöversikten. Texter uteslöts också om de inte hade tonvikt på lärcentra.

I urvalsprocessens nästa fas lästes dessa 27 texter grundligt i fulltext. Detta innebar att ytterligare nio texter exkluderades. Dessa valdes bort då studierna inte explicit relaterade till lärcentra eller i ett fall var en artikel som inkluderats i en avhandling. Varje text utvärderades kritiskt och enskilt av de två forskarna för att bestämma studiens kvalitet och förklaringsvärde. Efter detta skedde en kalibrering av de enskilda värderingarna och genom diskussioner uppnåddes konsensus. I denna studie användes endast texter som innehöll sökorden på svenska eller engelska. Texternas informativa värde och sammanhang bedömdes också. När granskningsprocessen var klar återstod 18 texter vilka klassificerades som hög, medel eller låg relevans av forskarna var för sig först och därefter en gemensam kalibrering. Urvalsstrategin visas i figur 1:

Vi avsåg att med en bred analysingång genomföra en induktiv studie utifrån vilken vi skulle kunna dra slutsatser om vilka olika uppfattningar om vuxenlärande som litteraturen lyfte fram som särskild viktig i lärcentrumsammanhang. Det visade sig vid en första genomläsning att litteraturen inte konstituerar olika synsätt på lärande på ett sådant sätt som kan sägas vara tillräckligt kvalificerade för att vi skulle kunna säga något av värde för vårt syfte. Dessutom utgjorde endast ett fåtal av de kvarvarande texterna peer-reviewade

vetenskapliga texter.

Figur 1. Sammanfattning av granskade texter i antal och procent (%).

Vi valde därför att genomföra en deduktiv innehållsanalys (Elo & Kyngas, 2008). Detta utifrån antagandet att den valda analysapparaten bättre motsvarar de kvaliteter som eftersträvas av den faktiska utbildningsverksamhet som bedrivs vid lärcentrum och att den ligger på en teoretisk nivå som handlar

om vuxenutbildningens syften snarare än en specifik lärandeprofil. Sådillvida avviker vi i viss mån från punkt fyra i datainsamlingsstrategin ovan. Vi valde också att fokusera den vetenskapliga litteraturen i urvalet. Av särskild vikt är Ulrik Lögdlunds doktorsavhandling (2011) då den kan sägas vara en av få systematiskt genomförda större vetenskapliga studier av lärcentrum. I innehållsanalysen operationaliserades särskilda förkunskaper från relevant teori och tidigare forskning som grund för de förbestämda koder och kategorier som analysen bygger på (kodningsschema och - anvisningar görs på förhand) - "tvåvägskondensering". Därav tillämpades i förväg valda teman på materialet (se nedan). Valet av slutgiltig analysmetod grundar sig på att befintlig kunskap om området är begränsad (jfr Seuring & Gold, 2012). Innehållsanalysen omfattar i stort sett följande tre steg:

BILAGA 2

urval av fokustexter, tematisk läsning av texterna och tolkning av resultaten. Textmaterialet analyserades i första hand på innehållslig nivå i förhållande till studiens syfte.

Efter att ha testat kodningsschemat gjordes en första inläsning, sedan kodades alla de passager där koderna/kategorierna förekom (meningsenheter). Sådana delar som inte kunde kodas utifrån schemat registrerades och analyserades skilt. Kategoriseringen tolkades och abstraherades för att därefter presenteras tematiskt tillsammans med textutdrag (citater) för att stärka tillförlitligheten.

Utifrån den omvärldsanalys som rapporterats ovan (Svensson, 2022), befintliga rapporter som citeras ovan och utifrån en första genomläsning av litteraturen har följande tre kvalitativa analysbegrepp valts; Kvalifikation, Socialisation och Subjektifiering (Biesta, 2020).

I enlighet med Biesta anser vi att det finns brister i lärandebegreppet som analysverktyg då det inte behandlar vad vi lär oss om, och kanske viktigare, varför vi lär oss. Genom att fokusera den aktuella utbildningens syften kommer vi närmare vår ursprungliga ambition om att karaktärisera forskningslitteraturen på ett sådant sätt att detta kan bidra till utvecklingen av lärcentrums verksamheter.

Analysbegreppet har således utvecklats ur Gert Biestas arbete om olika syften med utbildning i stort. Här tillämpade på forskningslitteratur om lärcentrum i Sverige. Biesta sammanfattar,

Qualification has to do with the transmission and acquisition of knowledge, skills and dispositions. This is important because it allows children and young people to 'do' something — it qualifies them. [...] But education is not just about knowledge, skills and dispositions. Through education we also represent and initiate children and young people in traditions and ways of being and doing, such as cultural, professional, political, religious traditions, etc. This is the socialisation dimension which is partly an explicit aim of education but, as research in the sociology of education has shown, also works behind the backs of students and teachers, for example in the ways in which education reproduces existing social structures, divisions and inequalities. In addition to qualification and socialisation, education also impacts positively or negatively on the student as a person. This is what I have referred to as the domain of subjectification, which has to do with the way in which children and young people come to exist as subjects of initiative and responsibility rather than as objects of the actions of others. (Biesta, 2015, s. 77. Vår kursivering)

Vuxenutbildningens första tentativa syfte är utifrån Biesta, kvalifikation. Detta föranleder frågan om och i så fall till vilken grad och på vilka sätt, forskningslitteraturen lyfter fram att lärcentrum erbjuder sina elever sådan utbildning att de når ny kunskap, förmågor och dispositioner att "göra" något. Detta analysbegrepp ligger nära diskussioner om behovet av att lärcentrum skall säkra kompetensbehovet i närsamhället. Vuxenutbildningens andra tentativa syfte är socialisation. Med socialisation avser vi utifrån Biesta, att ett syfte med lärcentrum kan vara att initiera sina vuxna elever i specifika traditioner kopplade till yrken,

ideologier, etcetera. Socialisation är ett viktigt kritiskt analysbegrepp eftersom det kan hjälpa oss att kritiskt diskutera om forskningslitteraturen behandlar vilka, och i vilken utsträckning, antaganden om sociala skillnader och orättvisor som utbildningen vid lärcentrum eventuellt reproducerar eller strävar efter att upphäva. Denna sista poäng är inte minst relevant eftersom regionens lärcentrum ofta är placerade i gles- och eller landsbygd vilket aktualiserar frågor om till exempel klass kopplat till relationen mellan stad och land. Vuxenutbildningens tredje och sista tentativa syfte är subjektifiering. Vilket, tillämpat på vuxenutbildning, avser om och i så fall hur utbildningen vid lärcentrum erbjuder sina studerande möjligheter att utvecklas som ansvarstagande och initiativrika subjekt. Snarare än att leva som mer eller mindre passiva objekt för andras handlingar.

Genom att använda kvalifikation, socialisation och subjektifiering som analysbegrepp i vår närläsning av litteraturen kan vi få en indikation om hur den förhåller sig till lärcentrums vuxenpedagogiska syften. Vidare kan vi utifrån detta få en bild av i vilken utsträckning samtliga syften lyfts och om det är något eller några av dessa syften som ges särskild vikt. Detta ger oss i sin tur kunskap om hur vi kan föra artikelns resultat i dialog med representanter för regionens lärcentrum för en diskussion om regionens lärcentrums behov av pedagogiskt stöd och fortbildning i samverkan med universitetet.

Trovärdighet och tillförlitlighet

För att upprätthålla vetenskaplig integritet ägnades stor uppmärksamhet åt validiteten under den integrativa granskningsfasen. Vi bedömde oberoende av varandra, om texterna var relevanta för frågeställningen samt huruvida de uppfyllde inklusionskriterierna. De artiklar som inte uppfyllde kriterierna sorterades bort. Därefter jämfördes inklusionslistorna. Om de inte överensstämde, fördes diskussioner till dessa att konsensus uppnåddes. Under analysarbetet jämförde vi kontinuerligt våra respektive analyser och tolkningar av samma källor med varandra. Därefter genomfördes den tematiska analysen. Den uppskattade kontextuella relevansen i förhållande till syftet med studien var, som Figur 1 visar: hög relevans 27,7 %, medelmåttlig relevans 27,7% och låg relevans 44,6%.

Studiens begränsningar

Studien har begränsats till texter publicerade mellan åren 2000 - 2021. Ett andra urvalskriterium var att de ska vara skrivna antingen på svenska, andra nordiska språk eller engelska. Att lärcentra explicit ska framgå i texterna och att texterna ska behandla dess verksamhet som ett centralt innehåll var ett tredje urvalskriterium. Vi har av naturliga skäl inga ambitioner att resultatet i denna artikel skulle kunna generaliseras till samtliga lärcentrum internationellt sett. I stället ser vi resultatet som en möjlig ingång till vidare forskning och som en påminnelse om vikten av att analysera syftet med vuxenutbildning vid lärcentrum för att kunna föra en rimlig kritisk diskussion om dess betydelse och funktion i lokalsamhället.

Resultat

I detta kapitel redogör vi för resultatet av vår deduktiva analys av de vetenskapliga texter som vi bedömde hade hög relevans och mellanrelevans för studiens syfte. Kapitlets tre underrubriker följer analysbegreppen; kvalifikation, socialisation och subjektifiering.

Kvalifikation: lärcentrum som nyttoorienterad utbildning

Materialet ger vid handen att en av Lärcentrums centrala syften är att utbildningen ska vara samhällsnyttig. Med samhällsnytta avses i denna kontext att utbildningen vid lärcentrum ska möta kompetensbehov hos företag och offentliga institutioner. (Se Emmanuel J. S., u. å.) TCO skriver till exempel i en nyligen publicerad rapport att lärcentrum är en motor vars syfte är att driva "på för ett aktivt kompetensförsörjningsarbete på alla nivåer, så att utbildning bidrar till regional utveckling och omställning." (Odin Ekman 2020, s. 7). Vidare föreslår Skolverket att lärcentrum ska vara "En motor som arbetar strategiskt för kommunal och regional utveckling" (se Valentin 2022, s. 14).

Lögdlund skriver med hänvisning till Jonsson (2005), att lärcentrum kan bidra till "ökad samverkan mellan högskola och arbetsorganisationer *i syfte att bättre möta regionernas framtida behov av kompetent arbetskraft*" (2008, s. 105. Vår kursivering).

I *Utveckling av Lärcentra ur ett studerandeperspektiv*, en enkät- och intervjustudie av Svensson och Bäcklin (2022, s. 17) visar författarna att en viktig del av studerandes motiv till studier vid lärcentra är att få en yrkesutbildning och omskolning/karriärväxling. Utan tvekan får detta syfte, att studenter på lärcentrum ska kvalificera sig, dvs. nå "ny kunskap, förmågor och dispositioner att 'göra 'något'" (Biesta 2015, s. 77) sin reella betydelse när det sätts i relation till de kompetenser som företag och offentliga institutioner efterfrågar i regionen.

Härvidlag finns emellertid en intressant skillnad som har att göra med skilda förväntningar från offentliga institutioner och företagsvärlden. Lögdlund skriver,

The business community seems more interested in the cost of production than in symbolic values gained from having personnel training. Sixty-six per cent of the businesses argue that personnel training must lead to increased productivity to compensate for the cost of training. The "effectiveness" of educational investments and the value of personnel training are more important to business than for public authorities. (2011, s. 38)

Det Lögdlund lyfter fram i detta citat är att företagsvärlden i princip uteslutande bedömer utbildningens värde utifrån huruvida den är lönsam (både att den betalar sig på sikt, och att den ger sådan kompetens som företagen efterfrågar) eller inte. Lögdlund visar vidare att en övervägande del av de företagare som utgjort respondenter i en av hans studier anser att "the supply of courses [från universitet och lärcentrum] is not relevant to their own business" (Ibid.). En rimlig tolkning av detta är att utbildningen på lärcentra därmed minskar i värde för dem.

Offentlig verksamhet lyfter även fram sådana personliga kompetenser som att vuxenutbildningen på lärcentrum också är "valuable for the individual's freedom of action on the labour market..." (Lögdlund 2011, s. 38). Vidare påvisas i en färsk undersökning *Lärcentra för kompetensförsörjning och livslångt lärande* (2021) inom

BILAGA 2

myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande att det görs få eller inga systematiska försök att identifiera detta dubbla kompetensbehov.

Denna skillnad i kompetensfokus kan delvis förklaras utifrån Lögdlund med att offentliga institutioner har en generell hållning till kunskapsinnehåll och därmed till utbildning på lärcentrum. Det vill säga, till skillnad från företagsvärlden som tenderar att koppla kompetensbehov, och därmed relevant kunskap, till specifika praktiker och verksamheter, verkar offentliga institutioner ha en vidare syn på vad "kompetens" kan anses vara. Kanske kan man säga att det i denna mer utvidgade betydelse av kompetens även ryms individers handlingsfrihet (se citat ovan). (Ibid.)

När vi relaterar det som presenterats ovan till Biestas första utbildningssyfte, kvalifikation, växer bilden fram av lärcentrum som en utbildningsmiljö vars huvudsakliga syfte är att möta ett dubbelt kompetensbehov. Dels ska lärcentrum erbjuda en utbildning som möter konkreta kompetensbehov som företag i regionen har, dels ska de möta ett kompetensbehov som tar den individuella studentens behov av att utvidga sin handlingsarsenal på en redan existerande arbetsmarknad. Vi får anledning att återvända till detta utvidgade kompetensbegrepp när vi diskuterar materialet utifrån Biestas tredje syfte, subjektifiering, nedan.

Socialisering på lärcentrum

Socialiseringsprocesser handlar bland annat om att vi när vi studerar introduceras i en eller flera tongivande kulturer. Med detta avses till exempel att vi presenteras för och tar till oss värderingar och normer som kan anses vara centrala i sagda kultur.

Det analyserade materialet talar inte explicit om hur, när, varför och vilken "kultur" som studenter vid lärcentrum socialiseras in i. Trots detta kan vi dra vissa slutsatser om socialisering utifrån vårt material.

Vi har tidigare lyft fram att ett av lärcentrums syften är att vara *motor* för regional utveckling. Forskning och utbildningspolitik lyfter fram ytterligare ett syfte, nämligen att lärcentrum ska utgöra en decentraliserad studiemiljö eller *mötesplats*. Här beskrivs "lärcentra som en mötesplats för studerande som erbjuder pedagogisk, teknisk, administrativ och studiesocial service..." (Lögdlund, 2008, s. 105. Se också Odin Ekman 2020).

Bakgrunden till våra resultat i detta avsnitt utgår alltså från att ett av lärcentrums centrala funktioner är att erbjuda vuxna på landsbygd en möjlighet till fortsatta eller nya studier. Vi menar att, med stöd i materialet (se Svensson och Bäcklin, 2022, s. 30), följande slutsatser kan dras utifrån detta antagande.

Det är aldrig för sent

Studenter vid lärcentrum socialiseras i princip per default in i en attityd eller hållning som vi här kallar "det är aldrig för sent". Detta kan ses som ett centralt socialt värde som lärcentrum konstituerar i kraft av sin decentraliserade placering såväl kulturellt som

BILAGA 2

geografiskt och socialt (Svensson och Bäcklin, 2022), tillgängliggörandet av vuxenutbildning och övergripande vuxenpedagogiska ambition. (Lögdlund, 2011)

Som också Odin Ekman (2020) lyfter fram är lärcentrum med andra ord till sin natur studiemiljöer vilka erbjuder vuxna att fortsätta sitt lärande ibland långt efter att deras ursprungliga utbildning avslutats.

Här framträder det utbildningspolitiskt normativa ställningstagande som inte ska underskattas i relation till att de studenter som är målgruppen ofta lever på landsbygden. (Se Motion till riksdagen, 2017/18:1831) Genom att erbjuda vuxenutbildning, oavsett om den förväntas ge kompetens av mer generell eller specifik art (se ovan) så fastställs att en vidare utbildning i vuxen ålder är möjlig. Slutsatsen blir att detta är ett socialt värde som alla lärcentrum med fokus på vuxenstudier iscensätter. Ofta med särskilt fokus på icke studievana grupper av vuxenstuderande som ofta bor i gles- och landsbygd. (se Odin Ekman, 2020; Roos, Grepperud och Danielsen, 2015)

Möjligheter till socialt lärande

En andra socialiseringskomponent studenter vid lärcentrum socialiseras in i handlar om det typ av lärande som där iscensätts. Mer specifikt om fokus på lärande som i huvudsak en individuell och/eller social process. Detta framträder i materialet som ett av huvudsyftena med lärcentrum; att erbjuda vuxenstuderande en plats på vilken de kan samlas och studera tillsammans. (Se Svensson & Bäcklin, 2022; Glesbygdverket, 2004)

Naturligtvis är effektivitetshänsyn även ett motiv för detta, men det kan också tolkas som att lärcentrum iscensätter att vuxenlärande som sådant bör erbjudas i decentraliserad form som en i huvudsak social aktivitet. Odin Ekman skriver till exempel att:

Betydelsen av en studiemiljö och stöd kan vara viktig för genomströmningen i allmänhet, och för grupper utan studievana i synnerhet [samt att] Dessa studentgrupper kan ha särskild nytta av det stöd som kan erbjudas vid lärcentra och möjligheten att ingå i en studiegrupp. (2020, s. 17)

Med andra ord kan vi dra slutsatsen att lärcentrum möjliggör för grupper av vuxna att samlas till ett *gemensamt lärande*. Detta oavsett om det handlar om mer generaliserade utbildningar till pedagog eller inom vårdsektorn, eller om mer specifika nyttoorienterade utbildningar som direkt svarar mot något specifikt regionalt kompetensbehov.

Lärandets sociala karaktär stärks av att det vid lärcentrum alterneras mellan klassrumsundervisning och distansundervisning som på grund av lärcentrums placering kräver en ständig interaktion mellan gruppen och pedagogen. Materialet vi studerat säger inte mycket om examinations-former och andra relevanta kvalitativa variabler i relation till lärande som i huvudsak individuell och/eller social process. (se Lögdlund, 2011)

Vidare stärks slutsatsen att socialt lärande (eller åtminstone förutsättningar för ett socialt lärande) är ett viktigt värde, av att lärcentrum ofta ses som mötesplatser för formella utbildningsaktörer, näringslivet och andra relevanta lokala aktörer. (Lögdlund, 2011, s. 11)

Utbildningens tillgänglighet

Ett tredje socialt värde som studenter vid lärcentrum kan sägas socialiseras in i har vi redan berört; utbildningens tillgänglighet.

Som Lögdlund skriver har [l]ärcentra...etablerats i de flesta kommuner i Sverige (Glesbygdverket, 2002) för att öka tillgängligheten till högre utbildning och vidga möjligheterna till kompetensutveckling inom arbetslivet (Roos, 2001).". (2008, s. 103) Vidare lyfter Green (2015) fram att syftet med vuxenlärande är en i princip livslång tillgänglighet för potentiella studenter. Tillgänglighetskriteriet är med andra ord en central drivkraft bakom kommuner och regioners satsningar på att etablera lärcentrum på Sveriges landsbygd.

Mot bakgrund av detta implicerar materialet att en sista viktig aspekt av den socialisation som sker vid lärcentrum följer på den distributiva rättvisepincip som i många fall ligger till grund för utlokaliseringen av lärcentra runt större städer med lärosäten. Sverige är, liksom andra länder i Norden, präglad av en spänning mellan storstad och landsbygd. Och liksom i andra länder finns det ett etablerat och mer utvecklat utbildningsutbud i städer än i lands- och glesbygdsorter.

Här kan lärcentrum ses som ett konkretiserande av en idé om social distributiv och re-distributiv rättvisa i en vuxenutbildningskontext. Utbildning skall med andra ord med hjälp av (eller i kraft av) lärcentrum distribueras till individer, och grupper av individer, som på grund av sin vistelseort inte har en likvärdig tillgång till vuxenutbildning i jämförelse med stadsbor. (Se Lögdlund, 2011, s. 12)

I och med detta kan det hävdas att studenter vid lärcentrum socialiseras in i en "möjlighetsanda" som liknar det första sociala värdet vi lyft fram i det här kapitlet. En viktig skillnad är att den rättvisepincip vi här tar upp är mycket tydligare knuten till stat, kommun, regioners engagemang och lands- och glesbygdsbons värde som kompetent medborgare.

Med andra ord visar det mesta av vår litteratur att lärcentrum kan tolkas som ett utbildningspolitiskt uttryck för en distribution och re-distribution av utbildningsmöjligheter för alla vuxna oavsett boendeort. Studentens geografiska (och kulturella och sociala) placering framträder här därför som centralt vid etableringen av lärcentrum på landsbygden. (se Lögdlund, 2011)

Vi kan avsluta denna del med att konstatera att vi utifrån den litteratur vi analyserat kan dra två slutsatser; (a) det sker en viss socialisation vid lärcentrum och (b) denna socialisation handlar om att det aldrig (eller mycket sällan) är för sent att studera, att det ges tydliga förutsättningar för socialt lärande, och att även lands- och glesbygdsbor är värda att utveckla generella och mer specifika kompetenser.

Subjektifiering på lärcentrum

BILAGA 2

Detta sista av Biestas tre utbildningssyften kräver sin förklaring då det lyfter fram en i materialet ofta översedd aspekt av vuxenlärande. Det är därmed det begrepp som varit svårast att tillämpa i vår analys.

Biesta menar att subjektifiering inte är synonymt med handlingskraft eller agens. Snarare handlar detta syfte om att uppmärksamma huruvida en utbildning erbjuder sina studenter möjligheten att *uppfatta sig och förhålla sig till sig själv* som en handlande ansvarsfull (politisk och moralisk) agent.

Låt oss knyta an till början av vår resultatdiskussion. Vi citerar i vår diskussion om kvalifikation ovan Lögdlund (2011) när han hävdar att offentliga institutioner lyfter fram lärcentrums roll i etableringen av de studerandes individuella handlingsfrihet på arbetsmarknaden.

Med risk för att töja för mycket på Biestas begreppsapparat är det kanske möjligt att förstå detta som en aspekt av Biestas subjektifieringsbegrepp om vi resonerar på följande sätt.

För att det ska vara möjligt att agera (mer) fritt på arbetsmarknaden krävs det att minst två saker är på plats. Dels måste det finnas en arbets- och eller studerandemarknad som individen har tillgång till. Dels måste individen ha *konkreta möjligheter* att navigera denna marknad.

För att det senare skall vara möjligt i en för både individen och lokalsamhället hållbar form, krävs följande. Individen måste uppfatta sig själv som ett ansvarsfullt handlande subjekt. Om den inte gör det framstår det som osannolikt att den har *faktisk* möjlighet att handla utifrån de kompetenshöjande insatser som lärcentrum erbjuder.

Prince et al. (2015) stöder utifrån Giroux (2008) att det är rimligt att tillämpa även detta tredje analysbegrepp på vårt material. Författarna antar en dynamisk syn på lärande inom vuxenutbildning som en i första hand social process inom kollaborativa och kollektiva system (62) där syftet inte enbart är anställningsbarhet (61) utan även att de studerande ska utveckla

...'kritiska förmågor, literacy, kunskaper och färdigheter som gör det möjligt för [de studerande] att både läsa världen kritiskt och delta i att forma och styra den' (Giroux, 2008, s. 116). (2015, s. 61)

Utifrån denna syn på vuxenutbildning och det lärande som där förväntas förekomma kan vi dra slutsatsen att om de studerande ska med dessa förmågor och kunskaper delta i, styra och forma världen kritiskt, bör lärcentrum även erbjuda möjligheten till att utvecklas som subjekt i Biestas mening. Men att utbildning vid lärcentrum *bör* ha detta syfte är inte detsamma som att vi utifrån vår analys kan dra slutsatsen att detta är fallet.

Vi menar att vissa skrivningar i materialet visar att utbildningen vid lärcentrum, vid sidan av den dubbla kompetens som vi diskuterar ovan, också erbjuder ett bredare, eller kanske djupare, vuxenlärande. Detta kan illustreras av följande citat om studiernas personliga

BILAGA 2

betydelse ur ett studerandeperspektiv. I det här citatet från Svensson & Bäcklin (2022) lyfter studenter fram sådant som det är rimligt att tolka som uttryck för en subjektifieringsprocess:

- *Självmedvetenhet, självinsikt, fungerande i grupp, individuell utveckling kognitivt och socialt.*
- *Jag har växt som människa och lärt mej ta större ansvar.*
- *Utvecklat kritiskt tänkande, breddad kunskapsnivå men också självkritisk granskande.*
- *Roligt, utvecklande, utmanande, lärorikt.*
- *Ökad tilltron till min egen förmåga. Identitetsstärkande.*
- *Bättre självförtroende, bättre syn på framtiden, bättre förståelse för samhället i stort (utlandsfödd)*
- *Mycket fördomar försvann i samband med studierna o jag ändrades som person på olika plan - till det bättre.*
- *Utvecklat samhällssyn, människosyn. Mognat. Mindre fördomsfull, ökad respekt mot olikheter.*
- *Har utvecklats som person, Mera självsäker och vågar säga vad jag tycker, Att studera förändrar en som människa Alla borde göra det.*

Detta som studenterna nämner om självinsikt, självmedvetenhet, att ha vuxit som människa, ökad tilltro till deras egen förmåga, personförändring, mognad, personlig utveckling, kan sägas vara erfarenheter som kan fungera som förutsättningar för att nå den subjektifieringsprocess som Biesta menar är ett av tre viktiga syften med utbildning. Även Green (2015) betonar att vuxenlärande lyfts fram som en avgörande möjlighet för social förändring, samt kan leda till ökad social jämställdhet och rättvisa. (11–12) En sådan social förändring är svår att tänka sig om inte ett av utbildningens syften är att studenterna ska ges möjlighet att genomgå en subjektifieringsprocess.

Med andra ord föreslår vi följande. Den litteratur vi analyserat talar inte explicit i termer av Biestas subjektifieringsbegrepp. Däremot kan vi med hjälp av ett logiskt resonemang dra slutsatsen att det som Lögdlund med flera talar om som ett vuxenpedagogiskt syfte på lärcentrum – att öka sin handlingsfrihet på arbetsmarknaden samt det studenterna vittnar om i citatet ovan, rimligtvis både kräver och får till följd att vuxenstuderande vid lärcentrum erbjuds möjligheter att utvecklas som ansvarstagande och initiativrika subjekt som boende på landsort och i glesbygd.

Sammanfattningsvis var syftet med denna studie är utifrån en analys av befintlig forskningslitteratur skapa ytterligare kunskap om vilka övergripande syften som utbildning vid lärcentrum har. Detta för att kunna kritiskt diskutera huruvida olika lärcentra i Sverige behöver utveckla verksamhetens meningserbjudande. Metoden som använts är en deduktiv innehållsanalys. Centralt för analysen har varit begreppen kvalifikation, socialisation och subjektifiering. Resultat visar att kvalifikation med inriktning mot en nyttoorienterad utbildning är ett centralt syfte med utbildning på lärcentrum. Vidare har vi funnit att studenter vid lärcentrum socialiseras in i en kultur som präglas av följande utbildningssyften; det är aldrig för sent, socialt lärande och tillgänglighet. Till sist fann vi att det är utmanande att i litteraturen identifiera

subjektivitet, men att det finns indikationer på att även subjektifiering är ett syfte med utbildning på lärcentrum är.

Kritisk diskussion

En viktig kritik som kan riktas mot denna studie är att den är baserad på alltför litet analysmaterial för att säga något av värde. Ett motargument är att vår ambition inte varit att dra generaliserbara slutsatser. Snarare var ambitionen att kartlägga och analysera den litteratur vi funnit vara av relevans på ett sådant sätt att resultatet kan utgöra en utgångspunkt för ny kvalitativ forskning om lärcentrums verksamhet.

En annan kritik som kan riktas mot slutsatserna är att kvalifikation framträder som ett huvudsyfte med utbildning vid lärcentrum. Framställningen av resultatet kan tolkas som att litteraturen lägger lika stor vikt vid kvalifikation, socialisering och subjektifiering. Den kritiken kan bemötas med att även om socialisering inte ges lika stort utrymme som kvalifikation, och subjektifiering i första hand framträder implicit i materialet, är det av vikt att lyfta fram dessa som två viktiga syften med utbildning vid lärcentrum. Utbildning, och kanske särskilt vuxenutbildning (bibliotek, studiecirkel etcetera) har i en svensk historisk kontext alltid också handlat om bildning, om ökade möjligheter att möta nya världar, att utvidga kunskap om omvärlden och att ges möjligheter att agera som ansvarstagande subjekt i denna.

Beträffande kunskapsbidraget är det svårt att argumentera mot att lärcentrum bör sträva efter att erbjuda sådan utbildning som möter aktuella lokala kompetensbehov, att den bidrar till ökade möjligheter till vuxenutbildning, ger ökade möjligheter till socialt lärande och i bästa fall ökar deltagarnas möjlighet att i högre grad och på nya sätt se sig själva som aktiva handlande subjekt i samhället. Vilket sammantaget skulle öka deras handlingsmöjligheter på arbetsmarknaden och i privata sammanhang.

I detta sammanhang finns det, ur ett hållbarhetsperspektiv, anledning att efterfråga ny forskning som går närmare in på vilka konsekvenser det får, för en lokal och regional hållbar utveckling, att utbildningsutbudet lägger sig så nära existerande kompetensbehov. Det finns anledning att utveckla kritisk kvalitativ forskning om lärcentras roll i denna av så många samhällsaktörer efterfrågade samhällsutveckling.

Det finns därmed anledning att i kommande forskning gå närmare in på frågan om vad subjektifiering har för funktion vid svenska lärcentra, och huruvida detta utbildningssyfte ska ges större utrymme och i så fall vilka skäl det finns för detta. En annan viktig framtida forskningsfråga är hur kvalifikation, socialisering och subjektifiering på olika sätt samverkar som syften för den utbildning som erbjuds och planeras vid lärcentra i Sverige. Måhända inskränks lärcentrums värde för lokalsamhället om alltför stor vikt läggs vid att (i huvudsak) hitta en lämplig anpassning till näringslivets kompetensbehov. Det finns goda skäl att utreda ytterligare om lärcentrum hellre än (eller vid sidan av) att vara en motor i lokal och regional utveckling, bör vara en av de aktörer som sätter ut riktningen för denna utveckling.

Referenser

Biesta, G. (2015). What is education for? On good education, teacher judgement, and educational professionalism. *European Journal of Education*, 50, 75–87. <https://doi.org/10.1111/ejed.12109>

Biesta G. (2020). Risking ourselves in education: Qualification, socialisation and subjectification revisited. *Educational Theory*, Vol. 70(1), 89–104. DOI: [10.1111/edth.12411](https://doi.org/10.1111/edth.12411)

Elo, S. & Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. DOI: [10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x)

Emmanuel J. S. u.å. Adult learners in open distance: Stressors, coping strategies, and social support. A study of undergraduate students at the WOU Penang Learning Centre: Some preliminary findings. WOU Penang Learning Centre, Malaysia, 8s. Hämtad från <https://library.wou.edu.my/vertical/vf2011-10.pdf>

Förordning (2017:1303) *Statsbidrag för lärcentrum*. Hämtad från <https://www.lagboken.se>.

Glesbygdverket (2004). *Lärcentra 2003. Sammanställning av enkätsvar*. Hämtad från <https://www.tillvaxtanalys.se>.

Green, L. N. (2015). Investigating adult learning centre performance in the General Education and Training Certificate in relation to district socio- economic profiles in KwaZulu-Natal. Masteruppsats. University of KwaZulu-Natal, Pietermaritzburg, Sydafrika.

Skolverket (2022). *Lärcentra för kompetensförsörjning och livslångt lärande: Behovsinventering och analys. Redovisning av uppdrag inom myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande. (Dnr: Skolverket 2022:212–1)*.

Lögdlund, U. (2008). Lärcentra som mäklare av högre utbildning? *Pedagogisk forskning i Sverige* (13/2), 103–122. ISSN1401-6788.

Lögdlund, U. 2011. *Networks and Nodes. The Practices of Local Learning Centers*. Doktorsavhandling. Department of Behavioural Sciences and Learning SE-581 83 Linköping. Linköpings universitet. ISBN 978-91-7393-249-3. ISSN 1654–2029.

Mittuniversitetet (2019). *Mittuniversitetets strategi 2019–2023*. Hämtad från <https://www.miun.se>.

Motion till riksdagen 2017/18:1831. *Högre utbildning i hela landet genom kommunala lärcenter*. Hämtad från <https://data.riksdagen.se>.

Odin Ekman, Å. (2020). *Lärcentra – för högre utbildning i hela landet*. TCO. Hämtad från <https://tco.se>

Prins, L., Pauchulo, A. L., Brooke, A., Corrigan, J. (2015). Learning at the center. A proposal for dynamic assessment in a combined university and community adult learning center course. *Adult Learning*, (26/2), 59–65.

Roos, G., Grepperud, G., Danielsen, A. (2015). *Levende studie- og læringsentra? Kompetensutmaningar i tre rurale regioner*, Septentrio Reports 3. ISSN: 2387–4597.

Skolverket. (2017). *Redovisning av uppdrag om lärcentra*. Dnr 2017:00296. Hämtad från <https://www.skolverket.se/>

Svensson L. & Bäcklin, J. (2022). *Utveckling av Lärcentra ur ett studerandeperspektiv*. Hälsinglands utbildningsförbund. Hämtad på <https://www.hufb.se>.

UKÄ (2017). *Lärcentra för kompetensförsörjning och livslångt lärande. Behovsinventering och analys. Redovisning av uppdrag inom myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande*. Hämtad från

BILAGA 2

<https://assets.myh.se/docs/publikationer/rapporter/larcentra-for-kompetensforsorjning-och-livslangt-behovsinventering-och-livslangt-larande-behovsinventering-och-analys.pdf>

Valentin, M. (2022). *Flexibelt lärande och svarta svanar*. Fabel Kommunikation AB.